

hibentur religiosi, ne ad studia litterarum accedant sine licentia sui Prælati, *ut materia*, inquit, *vagandi religiosi subtrahatur*. De qua prohibitionem plura sectione sequenti. Nunc solum adverte, in nostro casu etiam licentiam Prælati non sufficere, ut religiosus exeat a monasterio prædicto modo, scilicet ad habitandum, ut scientias legum, aut medicinæ audiat, quia hoc sine tali limitatione absolute prohibitum est in prædictis juribus, in quibus inferior dispensare non potest. Et præterea expendit Panormitanus verbum illud: *Nulli omnino permittantur exire*; nam vox illa, *omnino*, dispensationem omnem prohibere videtur. Imo illa verba directe referuntur ad superiores, eisque prohibent, ne hoc permittant; quanquam postea excommunicatio non feratur in ipsos, sed in solos religiosos sic exeuntes, etc. Sed in originali illius cap. Non magnopere, quod habetur in Concilio Lateranensi sub Alexandro III, part. 27, cap. 2, additur in fine clausulæ: *Episcopi vero, Abbates, Priores, tantæ enormitati consentientes, et non corrigentes, spolientur propriis honoribus, et ab Ecclesiæ liminibus arceantur*. Quæ verba ferendam sententiam continent, non latam.

14. *Contrahatne qui animo has scientias audiendi duos menses extra claustra consumit, licet eas non audiat*. — Secundo quæri potest, si religiosus exeat de claustrum animo audiendi has scientias, et postea non audiat, et nihilominus ultra duos menses extra claustrum maneat, an incurrat hanc censuram. Nam ex dictis sequi videtur non incurrere, quia non omnes conditiones positæ tunc implentur, sed deficit prima. Et videtur posse sumi ex Cajetano supra dicente: *Si quod horum in actione defuerit, non sunt religiosi excommunicati, oportet siquidem exitum ad hoc ordinari, et auditionem intervenire*, etc. Verius tamen videtur posse hanc censuram incurri, etiamsi auditio in re ipsa non interveniat, dummodo exitus e claustrum ad illam ordinetur. Quod sentit Panormitanus ibi, n. 8 et 9. Et ratio est, quia hic textus non excommunicat audientes, sed exeuntes ad audiendum, et ante lapsos duos menses non redeuntes; ergo, etiamsi non subsequatur auditio, ponitur tota causa censuræ. Eritque hoc certius, si non solum exitus, sed etiam perseverantia duorum mensium semper ad illum finem audiendi illas scientias ordinetur, ut, v. gr., si consumat in itinere duos menses, semper tamen pergat ad audiendum, vel

quidpiam simile; tunc enim evidenter agit contra verba et mentem hujus legis; ideoque incurret censuram.

15. *Quid si ante elapsos duos menses animum mutet*. — At vero, si post exitum claustrum mutavit animum audiendi illas facultates, permanet tamen ut alias audiat, vel ut libere vegetur, dubia res videtur, quamvis Panormitanus simpliciter affirmet, et ejus Additio clarius id asserere videatur, fuitque sententia Innocentii, dict. c. Super specula. Et potest fundari in textu dicente: *Si exierint, et non redierint*. Nihilominus oppositum videtur satis probabile. Quod expressius declaravit Abbas, dict. cap. Super specula, n. 9, nam, sicut intentio illius legis non est punire quoslibet exeuntes e claustrum, sed tantum exeuntes ad hunc finem, ita non est intentio ejus perseverantes punire, nisi quatenus ad hunc finem perseverant, et hujusmodi perseverantiam significare intendit Pontifex per illud verbum negativum, non redeundi. Sicut e converso, si quis exisset e claustrum alia intentione, sive bona, sive mala, postea vero mutata intentione permansisset extra claustrum animo audiendi leges aut physicam, et post intentionem sic mutatam ultra duos menses permaneret, incurreret hanc censuram, quia, licet prior exitus non fuerit ad hoc ordinatus, tamen existentia extra monasterium ad hoc ordinata est; et hoc est, quod principaliter prohiberi intenditur, licet illo verbo significetur. Intelligendum tamen hoc est, si principalis ratio manendi extra claustrum sit propter audiendas hujusmodi facultates; nam, si habeat aliam principalem causam manendi vel exeundi, licet postea in hujusmodi etiam studiis occupetur, non incurret hanc censuram.

16. *Sitne nunc necessarium duorum mensium spatium ad incurrendam hanc censuram*. — *Quomodo computandi hi duo menses*. — Tertio quæri potest, an nunc sic necessarium hoc duorum mensium spatium, et quomodo sit computandum. Quidam enim dicunt nunc non esse necessarium, ut Gloss. dicto cap. Super specula, verb. *Duorum mensium*, quia illi duo menses fuerunt necessarii a die publicationis prioris canonis *Non magnopere*, postea vero in dicto cap. Super specula, dicitur: *Ipsa facto incurrant religiosi hanc censuram*, scilicet ex quo ad hunc finem e claustrum egrediuntur. Alii vero e converso existimant non solum esse necessarios hos duos menses, sed etiam esse computandos a die, in que in-

cipiunt hujusmodi facultates audire, quia non putant incurri hanc censuram, nisi per auditionem, et consequenter ad illam principaliter referri hanc temporis limitationem. Ita D. Antoninus referens Joannem Andream, et alios, 3 part., tit. 24, cap. 53. Sed media via est vera; certum est enim etiam nunc non incurri illam censuram usque ad elapsum tempus duorum mensium. Nam in priori cap. Non magnopere, expresse designatur illud tempus non post publicationem illius edicti, sed post exitum e claustrum; in alio vero cap. Super specula hoc refertur, et non revocatur. Unde, quod ibi dicitur, hanc excommunicationem ipso facto incurri, non intelligitur ipso facto post exitum, sed post elapsum tale tempus, ut ex contextu satis constat; solum enim id additum est ad explicandum verba prioris canonis, quæ obscuriora erant, et dubitari poterat, an continerent excommunicationem ipso facto incurrendam. Unde secundo etiam est certum illos duos menses computandos esse a die talis exitus e claustrum; hoc enim præ se ferunt verba textus: *Si exierint, et infra duorum mensium spatium non redierint*. Adde ostensum esse incurri hanc censuram etiam antequam incipiat quis audire; non ergo potest tempus hoc computari a principio auditionis: ergo. Atque ita exponunt Angelus, *Excommunicatio*, 7; Sylvest., *Excommunicatio*, 9, c. 6; Panormit., dict. c. Super specula, n. 8, ubi alios refert.

17. *An comprehendantur religiosi exeuntes ad docendas has scientias*. — *Prima opinio*. — *Secunda opinio*. — *Objectio*. — Quarto dubitari potest, an hæc censura extendatur ad religiosos exeuntes e claustris ad docendas has facultates. Sunt enim in hoc obscura illa jura. Nam in cap. Non magnopere, utitur Pontifex verbo *legendi*, et fert censuram in religiosos exeuntes ad legendas dictas facultates; Honorius autem refert constitutionem illam factam esse contra *religiosos exeuntes ad audiendum*; quod est obscurum, nam verbum legere potius significat docere, quam audire. Doctores conveniunt, exeuntes ad audiendum contrahere hanc censuram, quia hoc expresse dicit Honorius, cujus constitutio posterior est, et declarativa alterius. De docentibus autem, quod etiam comprehendantur, indicat D. Antoninus supra, et inclinatur Sylvester supra, n. 26, citans Hostiensem et Archidiaconum. Et ratio esse potest, quia verbum legendi in rigore et proprietate comprehendit docentes; et quamvis Honorius illud

declaraverit vel extenderit potius ad audientes, non exclusit alios. Contrarium tenent Innocentius et Panormitanus ibi, quos sequitur Navarrus, num. 16, et fundamentum est, quia Honorius explicavit, quomodo verbum legendi intelligendum sit apud Alexandrum, scilicet, ut non idem quod docere, sed quod studere hujusmodi doctrinis. Sed instari potest, quia etiam verbum legendi hoc modo expositum commune est docentibus et studentibus, sicut verbum studendi; ergo, licet comprehendat discentes, non excludit docentes. Et confirmatur, nam Panormitanus ait religiosum, etiamsi post exitum a claustrum non frequentet scholas ad has scientias ad discendas, sed sibi ipsi legat, studendo his rebus, incurrere censuram; ergo a fortiori ille, qui exit, et perseverat extra claustrum docendo has scientias, incurrat, quia multo magis sibi ipsi legit, et studet eisdem rebus. Denique eadem vel major ratio est de docentibus, quæ de discentibus, et juris dispositio.

18. *Posterior opinio præfertur et satisfactio in contrarium*. — *Satisfactio confirmationi ex Panormit.* — Nihilominus recedendum non censeo ab hac posteriori sententia, quæ in materia pœnali est favorabilior, et magis consentanea verbis Honorii, qui constitutionem Alexandri retulit, et referendo declaravit; non est autem verisimile retulisse illam incomplete, et in sensu, ut sic dicam, dimidiato, sed in sensu integro et completo; refert autem hanc censuram esse latam contra eos, qui ad audiendum exeunt; ergo intelligit contra eos tantum latam fuisse; et consequenter verbum legendi in priori constitutione sumptum esse pro verbo studendi, non late sumpto, sed prout vulgo accipi solet pro verbo addiscendi per disciplinam ab alio; per quod solvitur objectio facta. Ad argumentum autem ex Panormitano respondetur, religiosum, qui privatim studet his rebus post exitum e claustrum, non ex eo capite incurrere hanc censuram, quod per se vacat hujusmodi doctrinis, sed quia exivit e claustrum animo audiendi illas, et in eo perseverat post tempus duorum mensium; hoc enim supponendum est, alias non incurreretur censura, etiamsi post exitum aliquis per se studeat his rebus, si revera non exivit ad audiendum. Nos autem supponimus eum, qui docet, non exisse ad audiendum, sed tantum ad docendum; et ideo, licet privatim studeat, et multa de novo discat, id non satis est, ut hanc censuram incurrat. Nec argumentum ob similitudinem

rationis in his pœnalibus locum habet, præsertim quia potest facile aliqua ratio disparitatis inveniri, quia exitus ad docendum has disciplinas rarissimus est, et vix moraliter contingit; et ideo non oportuit de illo specialem legem condere.

19. *Extensio quam supra constitutionem Alexandri posuit Honorius, exponitur.* — Superest exponenda extensio, quam addit Honorius, qui voluit hæc censura etiam ligari omnes presbyteros, ex inferioribus vero clericis archidiaconos, decanos, plebanos, præpositos, cantores, et alios personatus habentes. Circa quam primo advertendum est in presbyteris nullam poni limitationem, ideoque indifferenter omnes comprehendi; e contrario vero, inferiores nec ratione solius Ordinis comprehendi, neque ratione alicujus beneficii, præter ea quæ ibi numerantur. Solam circa plebanos oportet advertere, Bonifac. VIII, in c. 1 Ne clerici vel monachi, in 6, declarare, ea lege non comprehendi habentes Ecclesias parochiales: *Nisi tales Ecclesiæ sint plebanæ sub se capellas habentes, in quibus instituantur clerici perpetui*, etc. Denique advertendum est, etiam clericos seculares non incurere hanc censuram statim, sed post elapsum tempus duorum mensium, ut patet ex illis verbis: *Nisi ab his infra spatium præscriptum destiterint*. Cum autem in his secularibus locum non habeat exitus a clauastro, et exitus a propria domo sit impertinens, necesse est, ut tempus duorum mensium computetur, ex quo incipiunt audire hujusmodi facultates; nam initium aliud habere non potest. Sensus ergo erit, quod si per duos menses in audiendis hujusmodi facultatibus perseverent, talem censuram incurrant, sive in propria domo, sive in quolibet alio loco eas audiant. Quæ est communis sententia, potestque sumi ex Bonifacio VIII, dict. cap. 4, ubi referens hanc legem Honorii, quatenus ad hos clericos seculares pertinet, dicit eis interdixisse audire leges vel physicam.

20. *Magistri docentes has scientias non incurrunt hanc censuram.* — Ultimo circa utramque partem adverteo censuram hanc nullo modo pertinere ad magistros, et Doctores, qui hujusmodi religiosos, vel clericos seculares docent has scientias, vel ad eas audiendas eos admittunt, quidquid Antoninus, et Sylvester oppositum insinuant sine fundamento in prædictis textibus, qui de solis audientibus loquuntur; de docentibus autem nec verbum habent. Solum propter communica-

tionem in crimine possent hi Doctores hujus censuræ fieri participes, si postquam alii incidunt in excommunicationem et in sua pertinacia, et delicto perseverant, eos docent; nam tunc videntur in delicto communicare, quod erit verum, si eos specialiter docent, vel si commode possunt eos expellere, et non admittere; nam si publice docent, non tenentur a suo munere desistere, propterea quod hujusmodi personæ prohibita intersint, qui tunc non censentur cooperari delicto eorum, sed tolerare.

Tertia excommunicatio contra sacerdotes assumptas officium præpositi secularis.

21. *C. Clericis, Ne clerici vel monachi.* — Tertia excommunicatio habetur in cap. Clericis, Ne clerici vel monachi, ubi Alexander III, sub interminatione anathematis jubet, ne quis sacerdos officium habeat vicecomitis, seu præpositi secularis; et subditur: *Si quis autem contra hoc venire præsumperit, et commonitus emendare noluerit, excommunicationi subjaceat*. Ubi primum est notandum, censuram ferri contra solos sacerdotes. Nam licet in priori parte sit sermo de clericis in sacris, in hac restringitur ad sacerdotes. Unde licet Sylvester, *Excommunicatio*, 9, num. 28, cum Hostiense exponat sacerdotem pro omni clerico, et Navarrus cum Panormitano solum excipiat clericos in minoribus existentes, et ita sentire videatur omnes constitutos in sacris etiam in hac secunda parte comprehendi, nihilominus verior est interpretatio posita, quam amplectitur Cajetanus, c. 76. Deinde est notanda causa, ob quam fertur illa censura, scilicet propter usum officii gubernationis secularis habentis jurisdictionem temporalem annexam, quando sacerdos loco alterius, seu tanquam minister alicujus principis illud exercet; hoc enim significant illa verba: *Officium vicecomitis, aut præpositi secularis*. Unde recte infert Cajetanus primo, sacerdotes, qui in Curiis Regum sunt gubernatores temporales, aut Præsidentes Cancelliarum, in hunc canonem incurrere, si id faciant sine dispensatione Pontificis, quia illa munera sunt præposituræ seculares. Secundo infert, administrare jurisdictionem temporalem non ut adventitiam, seu ministerialem principis secularis, sed ut propriam, id est, ut convenientem Prælato Ecclesiæ ratione dignitatis Ecclesiæ cui est annexa, vel ratione domini temporalis, quod talis persona alias ex se

habebat, non esse contra hunc canonem, quod ex verbis satis constat.

22. *Sitne censura hæc ipso jure lata, aut ferenda.* — *Glossæ communis opinio.* — Sed est dubium, an hæc censura ipso jure feratur. Et partem affirmantem sequitur Glossa ibi, quia illa verba, *Excommunicationi subjaceat*, videntur hanc vim habere, probatque a simili ex c. Non minus, de Immun. Eccles. Ubi verba non sunt omnino similia, sed: *Excommunicationi se noverint subjacere*. Et adduntur alia, quæ magis id declarant, scilicet: *Nec communioni reddantur, donec satisfactionem fecerint competentem*. Nihilominus sententia Glossæ communiter recepta est, ut Panormit. ibi notat, et sequitur; et idem supponunt Angelus, *Excommun.*, 7, casu 8; Cajet., Navarrus, et alii. Qui tamen advertunt, necessariam esse monitionem præviam, et præsumptionem; nam utrumque in textu exprimitur ibi: *Si quis contra hoc venire præsumperit, et commonitus emendare noluerit*. Quæ monitio cum ibi amplius non declaretur, canonica intelligenda erit. Fundamentum autem communis sententiæ est, quia verbum, *subjaceat*, non requirit hominis ministerium, sed quasi imperative ad ipsum delinquentem refertur, efficaciter illum subjiciens censuræ.

23. *Sylvestri opinio.* — *Communis opinio præfertur.* — Nihilominus Sylvester, *Excommunicatio*, 9, num. 28, contrarium supponit, dicens, quod *licet constitutio illa videatur pœnalis, et consequenter restringenda, tamen habito respectu, quod excommunicatio non infligitur ipso facto, secus videtur dicendum*. Et indicat eandem sententiam tenere Hostiensem; et Panormitanus refert Antoninum. Et suaderi potest, quia verbum, *subjaceat*, optime admittit sensum de futuro, seu in futuro, et quod illud ipsum per actionem judicis admonentis faciendum sit; ergo cum ea sit pœnalis, restringenda est. Sed nihilominus prior sententia, sicut communior est, ita etiam præferenda videtur, quia juxta frequentiore usum juris illa locutio significat sententiam latam, ut patet ex supra dictis in generali doctrina de censuris. Practice tamen loquendo, raro incurreretur hæc censura ex vi solius juris; nam cum præcedere debeat judicis monitio canonica, semper fiet cum comminatione excommunicationis ipso facto incurrendæ, vel certe ita fieri deberet ad tollendum omne dubium.

SECTIO IV.

Quæ excommunicationes non reservatæ latæ sint in sexto libro Decretalium.

1. *Prima contra mittentes nuncium, aut secrete in Conclavi cum Cardinali loquentes.* — *Exponitur c. Ubi, de Elect.* — Ex his excommunicationibus nonnullæ coincidunt cum contentis in Bulla Cœnæ, vel cum aliis reservatis; quas solum indicabimus; aliæ non sunt admodum utiles ad usum, quas breviter transigemus; alias vero exactius declarabimus. Prima ergo sumitur ex c. Ubi periculum, § Hoc sacro, de Elect., in 6, ubi, vers. *Nulli etiam fas sit*, fertur excommunicatio ipso jure contra eos, qui ad Cardinales in Conclave conclusos ad eligendum Summum Pontificem scripturam miserint, vel nuncium, aut cum aliquo ipsorum secrete locuti fuerint. Quæ lex cum ipsis Cardinalibus non loquitur, unde licet ipsi vel scripturam accipiant, vel nuncium audiant, vel cum alio loquantur, illam censuram non incurrunt. Solum indiget declaratione illa particula, *secrete*, an sit jungenda cum omnibus illis tribus, *scriptura, nuncio et locutione*, vel tantum cum ultima; multum enim hoc refert. Nam si cum omnibus jungatur, erit magna moderatio hujus legis; sic enim publice mittere nuncium, vel epistolam, non erit sufficiens ratio incurrendi hanc censuram. Cum ergo contextus, et plana constructio verborum admittat hunc sensum, et simus in materia pœnali, videtur amplectendus. Quod sentiunt Archidiac., Joan. Andreas, et alii ibi; Angelus, *Excommun.*, 7, casu 13; Sylvest., *Excommun.*, 9, censura 11, num. 34. Nihilominus contraria sententia probanda videtur, quam tenent Cajet., c. 55, et Navarrus, num. 121. Et patet ex contextu; nam primo absolute prohibet: *Nulli fas sit ipsis Cardinalibus nuncium mittere, vel scripturam*. Ubi manifeste universalis est prohibitio sine restrictione ad publicam, vel secrete; et tamen hæc ipsa prohibitio statim corroboratur censura repetitis eisdem verbis, sine ulla limitatione illis addita, sed additur tertium membrum de locutione, et ibi adjungitur adverbium, *secrete*, quod ita interponitur, ut manifestum sit solum conjungi cum verbo loquendi, scilicet: *Aut cum aliquo ipsorum secrete loquendo*. Recte tamen advertit Cajet., verba illa: *Nulli fas sit*, intelligi de his, qui in Conclavi non existunt, de quibus in proximo præcedente versiculo dic-

tum fuerat : *Nulli ad eosdem Cardinales aditus pateat.* Itaque certum est licere Cardinalibus in Conclavi existentibus inter se secreta loqui, vel nuncium mittere, aliquem scilicet famulum, quem unusquisque intus habet; et eadem ratione licere scriptum inter se dare, vel mittere, quantum est ex vi hujus legis.

2. *Secunda excommunicatio ex eodem c. Ubi periculum.* — Secunda excommunicatio habetur in eodem c. Ubi periculum, § Præterea, ubi excommunicantur Domini, alique Rectores, et officiales illius civitatis, in qua Summus Pontifex moritur, si diligenter non observant quæ ibi statuuntur, vel si fraudem in eis, vel circa ea commiserint. Quam partem late explicat Cajetanus, c. 54, Sylvester, et alii, qui videri possunt, quia res non est nobis admodum necessaria.

3. *Tertia excommunicatio contra gravantes personas Ecclesiasticas, eo quod non elegerint eum, pro quo eligendo sunt rogati, exponitur.* — Tertia excommunicatio habetur in c. Sciatis cuncti, de Elect., in 6, ferturque contra eos, qui gravare præsumunt clericos, vel quaslibet personas Ecclesiasticas (ad quas in aliquibus Ecclesiis, monasteriis, et piis locis spectat electio) pro eo, quod rogati, seu alias inducti, eum, pro quo rogabantur, aut inducebantur, eligere noluerunt. Quale autem debeat esse hoc gravamen, concluditur in illo verbo, aut alias injuste prosequendo; in particulari autem ponitur actio spoliandi eos, vel consanguineos eorum, aut Ecclesias, monasteria, vel loca pia beneficiis, aut aliis bonis suis, per se, vel per alios, quod intelligendum puto de injusta spoliatione, ut illo ultimo verbo declaratur. Unde qui sine injustitia spoliatur aliquem bonis, aut beneficio, petens id ad quod habet jus, quamvis id faciat provocatus, eo quod non fuerit ille electus, pro quo ipse rogaverit, et alioqui etiam non facturus, non incurret, quia non infert injustam vim, aut persecutionem. Item negare monasterio elemosynas, quas aliquis facere consueverat, vel negare amico specialia beneficia, non sufficit ad incurrendam hanc censuram, etiamsi hoc titulo fiat, quia neque est acceptio honorum alterius, neque injusta persecutio. Sicut e contrario, si quis inferat injuriam, vel persequatur hujusmodi electorem alio titulo, et non propter electionem, quam fecit, non incurret hanc censuram; nam in textu expresse dicitur, *pro eo quod, etc.* Quæ omnia, et alia, quæ hic notari solent, in textu ipso clara sunt.

4. *De qua electione textus ille loquatur.* — Præsentatio, confirmatio et postulatio, sub electione comprehenduntur. — Solum potest dubitari, an quod ibi dicitur de electione, extendendum sit ad præsentationem, institutionem, confirmationem et postulationem. Respondetur in primis, si præsentatio ad laicum pertineat, non comprehenditur, quia textus loquitur, quando electores sunt clerici, vel personæ Ecclesiasticæ. Unde etiam electiones, quæ a laicis fiunt, ut in confraternitatibus, et aliis congregationibus personarum, quæ nec religiosæ sunt, nec clerici, per se, et ex vi talis status, non comprehenduntur sub hac censura, ut omnes advertunt. At vero si præsentatio ad Ecclesiasticam personam pertineat, quatenus talis est, et titulo Ecclesiastico, Navarrus, num. 122, affirmat hic comprehenditur, cum Glossa, in eodem cap. Sciatis, verbo *Alios*, quæ in hoc fundatur, quod hæc lex simpliciter non est odiosa, sed favorabilis, cum Ecclesiasticam libertatem defendat; et ideo restringenda non est, sed potius extendenda; cum ergo præsentatio sit quidam modus electionis, merito ad illam hæc constitutio de electione extenditur. Quæ ratio etiam procedit de confirmatione, postulatione, etc. Et ita etiam sentiunt Sylvester, et Angelus supra.

5. *Quid per consanguineos intelligendum.* — Tandem quoniam in eo textu explicatur, persecutionem, seu spoliationem injustam posse fieri circa consanguineos, dubitant ibi Glossa, et Doctores, usque ad quem gradum consanguinitatis intelligendum sit, et an possit extendi ad affines. Dico tamen, ex vi illorum verborum non comprehenditur affines, ut patet ex propria significatione illorum verborum; cumque in jure non reputentur consanguinei, nisi qui intra quartum gradum continentur, et jus in hoc nihil amplius declaret, ex vi etiam talis vocis solum videntur comprehenditur prædicti gradus, nec potest cum fundamento fieri extensio usque ad septimum, potius quam usque ad octavum, vel decimum, quidquid aliqui dixerint. Quamquam autem hoc verum sit ex vi illorum verborum, tamen ex vi illius clausulæ generalis, *seu alias injuste prosequendo*, fieri potest, ut, quamvis spoliatio, vel alia similis injuria fiat circa affines, vel alios familiares, aut conjunctos, si fiat in odium alterius, moraliter censeatur injustum gravamen ejus, et injusta persecutio, ideoque ad incurrendam hanc censuram sufficiat, quod quidem ex circum-

stantiis et prudentis arbitrio expendendum est.

Excommunicatio contra occupantes jura, aut bona ad Ecclesias vacantes pertinentia, exponitur.

6. *C. Generali, de Elect., in 6.* — Quarta excommunicatio habetur in c. Generali, eodem titulo, de Elect., in 6, ferturque in eos, qui in Ecclesiis, monasteriis, aut piis locis titulum defensionis, aut similem de novo usurpare conantes, jura ad talia loca pertinentia, aut eorum bona, quando talia loca vacant, occupare præsumunt. In quo primum notandum est verbum, *Nove usurpando*. Duo enim requirit: primo, ut de novo fiat; secundo, ut sine justo titulo, aut legitima concessionem. Unde qui id facit titulo antiquæ præscriptionis, seu consuetudinis, vel novo titulo fundationis, aut concessionis legitimæ non comprehenditur hac lege, ut in fine ejus explicatur, et Glossa advertit. Deinde est considerandum, legem illam directe ferri contra occupantes bona talium locorum eo tempore, quo vacant; non tamen quomodocumque occupantes, sed simul usurpare conantes jura aliqua ad tales Ecclesias pertinentia, quæ ibi dicuntur regalia, aut custodiæ, etc. Ideoque ad incurrendam hanc censuram non sufficit alio modo occupari talia bona, nisi fiat occupando jura ipsa, et illo titulo; neque e converso sufficit tale jus usurpare, nisi occupentur bona Ecclesiæ vacantis; nam utrumque ita conjungitur in illo textu, ut simul requiratur. Quod notant Cajetanus, Navarrus, et alii. Unde cum censura non contrahatur, donec actus prohibitus consummetur, quamvis aliquis conetur usurpare jus animo occupandi bona, si hoc perficere non potuit, non incurret censuram, donec cum effectu illa occupet. E contrario vero, si de facto quis occupet bona per hujusmodi actionem, conando usurpare jus Ecclesiæ, quamvis hoc non assequatur, sed tantum ad id conetur, videtur incurrere, quia lex illa, ut dixi, per se, ac directe excommunicat occupantes bona, et ex alia parte non requirit ut usurpent, sed quod conentur ad usurpandum jus. Præterea oportet, ut illa bonorum occupatio ex præsumptione fiat, quod habet vim sæpe explicatam. Estque generalis contra omnes committentes tale delictum; de consulentibus vero, et similibus nihil ibi dicitur.

7. *Extensio ejusdem censuræ.* — Additur

vero specialis extensio contra clericos, monachos, vel alias personas talium locorum respective, procurantes tale delictum fieri; meritoque id fit propter specialem infidelitatem talium personarum. Non incurrent tamen hi procurantes hanc censuram, nisi res ad exitum perveniat, juxta doctrinam in superioribus datam, quia talis actio solum prohibetur propter aliam, et quasi via ad illam, et ideo non videtur consummata, donec illa fiat. Denique necessarium est, ut talis procuratio sit, ut ita dicam, positiva per actionem aliquam; nam si solum sit negligentia resistendi, etiam culpabilis, contra sui officii debitum, illud non est procurare, sed indebite permittere, quæ culpa ibidem paulo inferius alia pœna punitur in clericis; nam pro eo tempore prohibet Papa, ne de preventibus talium Ecclesiarum aliquid percipiant. Per quæ verba, ut opinor, non fertur suspensio ipso jure, neque ipsi clerici tenentur in seipsis talem exequi pœnam; sed Prælati, aut judex juxta hanc legem debet eos punire.

Excommunicatio contra eos, qui dum electioni monialium intersunt, aliquid faciunt, unde oriri possit discordia inter eas super electione.

8. Quinta excommunicatio habetur in c. Indemnitatibus, § Postremo, de Elect., in 6, ferturque contra Prælatos, vel alios, qui vocantur, ut intersint electionibus monialium, si aliquid faciant, ex quo possit oriri, vel nutrire discordia inter ipsas moniales, super hujusmodi electionibus faciendis. Quæ lex universalis est quoad personas, in quas fertur censura; nam verba sunt generalia sine limitatione. Est autem ponderandum in eo textu non requiri, quod talis persona intersit tanquam superior, vel jurisdictionem habens, vel tanquam missa a superiore; sed solum quod sit accersita ad illud munus dirigendi electionem per consilium, exhortationem, vel aliquid simile, et quod ipse eo nomine accedat, et intersit; nam verba textus in omni proprietate hoc significant. Unde si religiosæ ipsæ aliquem vel religiosum ejusdem ordinis, aut alterius, vel clericum secularem, aut etiam laicum, sive virum, sive etiam fœminam vocarent, ut interesset suæ electioni, et sua prudentia, et judicio illas dirigeret, in eo haberet locum hæc constitutio, et censura, ut patet ex plano contextu verborum. A fortiori autem habebit locum in superiore, qui ex

officio interest, vel alio, qui vicem ejus gerit; nam hi etiam vere dicuntur evocari ad dirigendas tales electiones, vel a monialibus ipsis, vel certe ab ipso officio, et regula, vel a Prælato superiori. At vero si quis interesset non vocatus ad dirigendum, sed quia ipse se immiscet forte ad perturbandum, vel desiderium suum explendum, non incurret hanc censuram, ut probe notavit Cajetanus, c. 80, quia licet forte delictum sit gravius, tamen non est illud speciale, quod hic punitum est, nimirum infideliter agere, et quasi prævaricare in eo munere, ad quod aliquis vocatus est. Rursus etiam ipse, qui ad dirigendum vocatus est, si ante electionem non perturbet, aut discordias generet, vel nutriet, si post factam electionem aliquid horum committat, non incurret; nam textus solum loquitur de discordia *super faciendis electionibus*. Et in his conveniunt Glossa, expositores, et Summistæ omnes.

9. *Nomen monialium an ad non religiosas extendatur.* — Addit vero Angelus, verb. *Excommunicatio*, 7, casu 16, hanc constitutionem non procedere tantum in monialibus, quæ sunt veræ religiosæ; sed in his etiam congregationibus fœminarum, quæ proprie religiosæ non sunt, tamen in communi vivunt, et suas electiones faciunt. Et idem sequitur Sylvester, *Excomm.*, 9, num. 42, qui citat Geminianum, dicitque colligi ex textu. Sed neque in textu ego video fundamentum, quia nomine monialium tam in jure, quam in communi usu solum intelligi solent religiosæ fœminæ, et jura quæ de hujusmodi electionibus loquuntur, de religiosis, seu regularibus sermonem faciunt, ut videre licet in Concil. Agathensi, cap. 49 et 57, et in Trident., sess. 23, c. 7 de Reform. regularium; quare non video, cur in lege pœnali extensio illa admittenda sit. Quod sensisse videntur Cajet. et Navarr. illam prætereundo, de religiosis tantum loquendo.

10. *Sexta excommunicatio contra procuratorem in quadam causa iniqua.* — Sexta excommunicatio sumitur in cap. ult. de Officio deleg., in 6, ubi suspenduntur conservatores, qui de aliis, quam de manifestis injuriis, et violentiis scienter se intromiserint; pars vero quæ hoc procuraverit, excommunicatur, ita ut absolvenda non sit, donec alteri parti læsæ satisfaciatur. De quo canone, quia pœna in eo principaliter lata est suspensio, infra ex professo dicemus disputantes de suspensione. Hic solum adverto hujusmodi procurantes

non incurrere, nisi effectus sequatur, propter rationem superius tactam. Non fertur autem talis censura contra quoslibet procurantes, sed contra eum, qui est pars in tali judicio, et hoc procurat; expresse enim fertur cum tali limitatione. Rursus necesse est, ut talis conservator commissionem non habeat ad hujusmodi actus, etiamsi talis concessio data sit per clausulam generalem, quia extendi solet commissio ad cognoscendum de eo, quod requirit altiorem indaginem, ut notat Navarr., num. 125; quia cum hæc procuratio non per se, sed propter vitandum actum procuratum prohibeatur, tunc solum censi debet prohibita, quando actus procuratus malus est, et prohibitus; ergo quando actus ipse concessus est, procurare illum non est malum, neque est materia censuræ.

Excommunicatio contra extorquentes per vim aut metum absolutionem a censura, exponitur.

11. *C. unico de His quæ vi, in 6.* — *Quæ metus illatio sufficiat ad hanc censuram incurrendam.* — Septima excommunicatio sumitur ex c. unico de His quæ vi, in 6, ferturque in eos, qui per vim, vel metum extorquent ab Ecclesiastico iudice absolutionem a censura. Quem textum supra exposuimus disp. 7 de Censuris in communi, sect. 3, quantum ad priorem partem ejus. Nunc vero quantum ad hanc censuram advertendum est primo, necessarium esse ad eam incurrendam, ut metus illatus sit talis, ut moraliter faciat actum ita involuntarium, ut ex eo capite nulla sit absolutio, ad quod non sufficit quilibet metus, sed ille solus, qui cadere potest in constantem virum, ut jura loquuntur, et citato loco declaratum est. Contrarium autem videtur docere Cajetanus, cap. 41, dicens, qualiscumque sit metus illatus, sufficere ad incurrendam hanc censuram, quia hæc lex nihil distinguit inter magnum, et parvum. Quam sententiam ait Navarrus, c. 27, n. 125, esse tenendam in foro conscientiæ. Ego vero censeo non esse hic distinguendum inter forum externum, et conscientiam, quia si ex vi illius legis in externo foro non censetur excommunicatus, qui levem metum intulit, neque in foro conscientiæ erit, cum talis excommunicatio ex sola efficacia, et proprietate illius legis inferatur. In utroque ergo foro censeo in eo casu non incurri. Quod tenet ibi Glossa ult. communiter ab interpretibus ap-

probata. Et ratio est, quia licet lex illa non distinguat, tamen ex subjecta materia constat loqui de metu gravi. Prius enim irritat lex illa absolutiones sic extortas; deinde vero subjungit: *Ne autem sine vindicta violente crescat audacia, eos qui hujusmodi absolutionem, etc.*; ergo talis censura cadit in eam extortionem absolutionis, quæ illam reddit nullam ex vi illius cap.; non reddit autem nullam, nisi vis aut metus gravis, qui cadat in constantem virum: ergo.

12. Cætera vero, quæ Cajetanus notat circa hanc censuram, mihi probantur, et facilia sunt ex verbis textus, videlicet nihil referre, quod inferens vim, vel metum, sit ipse qui absolvendus est, vel alius; uterque enim æque incurrit; nam textus non distinguit de extorquente sibi, vel alteri, sed absolute de extorquente. Sicut etiam in priori parte capituli nulla fit absolutio, sive metus illatus sit ab eo qui absolvitur, sive ab alio. Deinde non satis esse, quod metus inferatur, nisi absolutio cum effectu obtineatur, quia textus non excommunicat inferentes metum ad hunc finem, sed extorquentes absolutionem per metum; hæc autem extorsio non consummatur, donec absolutio obtineatur. Denique nihil referre, quod censura, cujus absolutio extorquetur, juste, vel injuste lata sit, neque quod sit ab homine, vel a jure, quia etiam in hoc lex illa nihil distinguit. Ego autem hoc intelligo de censura injusta, dummodo sit valida; nam si fuisset nulla simpliciter, id est tam in re, quam in exteriori foro, non credo incursum hanc excommunicationem, qui revocationem illius censuræ per vim, vel metum extorqueret; nam cum illa non fuerit censura, cessat materia hujus legis; neque illa, quæ extorquetur, potest vere dici absolutio, vel revocatio censuræ, sed potius declaratio nullitatis ejus; hic autem non excommunicatur, qui extorquet declarationem nullitatis, sed qui extorquet absolutionem, vel revocationem censuræ veræ, ac validæ.

Excommunicatio contra eos, qui per fraudem faciunt, ut judex personaliter fœminam adeat, ejus testimonium interrogaturus, exponitur.

13. *Cap. 2 de Judiciis.* — Octava excommunicatio sumitur ex cap. 2 de Judiciis, in 6, ubi statuitur, ne fœminæ cogantur personaliter venire in iudicium ad ferendum testimonium, et providedur, ut per tabellionem, vel

aliam personam ad eas transmissam petatur, aut si casus id postulet, quod judex ipse personaliter ad eas accedat. Et additur: *Proviso quod casus hujusmodi (videlicet, ut judex vadat personaliter) non fingatur, nec fraus interveniat in hac parte, aliqui fictor hujusmodi, vel fraudator ipso facto sententiam excommunicationis incurrat.* Ubi est advertendum hanc excommunicationem non incurri, donec sit per fraudem obtentum, ut judex personaliter ad fœminam accedat, ejus testimonium per seipsum interrogaturus, quia in eo accessu consummatur actio hic punita et prohibita, quando per fraudem fit; et ita sentit Cajetanus, cap. 59, quem sequitur Navarrus. Postquam autem hic effectus consequutus est, ille tantum incurret hanc censuram, qui auctor fuit fraudis, et deceptionis. Unde si ipse judex fuit deceptor, ipse incurret; si vero fuit alia persona, judex non incurret, etiamsi id fœminam personaliter accedat, etiamsi id faciat sciens, et permittens, vel, ut sic dicam, male utens malitia alterius ad suum fortasse prævum desiderium explendum. Quia hic non punitur quælibet malitia, sed sola *fictoris*, vel *fraudatoris*; tunc autem judex non est fictor vel fraudator, licet male faciat, dum se et aliam decipi et fraudari sinit. Quod significavit Navarr., num. 125, in fine, dicens, iudicem non incurrere hanc censuram, si ipse non fingi fecit, quam dicit esse communem sententiam in dicto cap. 2.

14. *Quid si re ipsa fœmina decipiat.* — Dices, hoc ipso, quod judex scit fictionem, vel deceptionem alterius, et nihilominus sub illo colore vult personaliter fœminam adire, decipit illam, impostor ac fictor dici potest; ergo incurret censuram. Respondetur negando assumptum, si nihil cooperatur ad deceptionem; sed solum illa supposita, dissimulata, proficiscitur, et personaliter adest fœminæ. Quare considerandum attente est, an sit mortalis cooperatio, seu effectio fictionis, quia tunc incurretur censura, et non alias. Unde fit, ut ipsamet fœmina, si fingat et decipiat, ut judex ad eam personaliter veniat, et consequatur effectum, incurrat hanc censuram, quia lex illa generaliter excommunicat omnem deceptorem, seu fraudatorem, sub quibus vocibus, quamvis masculini generis, certum est juxta juris usum, etiam fœminas comprehendi. Nec refert, quod talis lex instituta, quia lex simpliciter loquitur, et sine restrictione; unde non tam